

MAJÍ ČESKÉ KNIHOVNY ZDAŘILÉ DOMÁCÍ STRÁNKY?

Aleš Brožek, SVK Ústí nad Labem

Myšlenka pečlivě prohlédnout domácí stránky českých a moravských knihoven, upozornit na jejich zajímavé nápady a ohodnotit jejich úroveň mne napadla právě před rokem. Chystal jsem tehdy přednášku o odlišnostech při vyhledávání v katalozích českých knihoven na Internetu. Všiml jsem si, jak rozdílný přístup ke struktuře a obsahu domácích stránek řada knihoven zvolila, a zdálo se mi, že by pojednání o tom mohlo být dost poutavé. V té době však měly některé knihovny přístup do knihovních katalogů pouze pomocí telnetu a nepociťovaly nutnost vytvořit si domácí stránky v prostředí www. Některé menší knihovny získávaly teprve první zkušenosti s tvorbou domácích stránek a v porovnání s většími knihovnami, které domácí stránky vytvářely delší dobu, byly v nevýhodě. Navíc až koncem loňského roku dostala řada veřejných knihoven finanční prostředky na vytvoření domácích stránek z programu Rozvoje informačních sítí veřejných knihoven, takže by v rozboru chyběla.

Na zhodnocení úrovně domácích stránek českých knihoven jsem se tedy zaměřil až v srpnu 1998. Ve dnech 19. až 24. srpna jsem navštívil domácí stránky 45 českých a moravských knihoven a posoudil jejich stránky podle sedmi kritérií, jež jsem si dopředu stanovil a jež vysvětlím v dalších odstavcích. Podle toho, jak knihovny kritérium splnily, ohodnotil jsem je jedním až pěti body, přičemž pět bodů byl nejlepší výsledek.

Prvním kritériem jsem hodnotil kompletnost adresních údajů o knihovně. Název knihovny, její poštovní adresa, telefonní i faxové číslo by na některém místě domácí stránky nemělo chybět. Zatím ještě u nás nevznikly dokonalé virtuální knihovny, které by odstranily nutnost fyzické návštěvy knihovny nebo potřeby zatelefonovat či napsat do knihovny. K těmto činnostem jsou tedy adresní údaje stále nepostradatelné. Bylo proto zarážející, když takové údaje na domácí stránce chyběly (trutnovská knihovna zapoměla uvést svůj název, břevlavska svou adresu) nebo se snadno přehlédly. Naštěstí si mnohé knihovny potřebnost těchto údajů uvědomují, a tak umístily na webu dokonce i telefonní seznam či organizační strukturu s telefonními čísly a e-mailovými adresami všech zaměstnanců. Znojenská knihovna myslela i na potřeby eko-

nomických útvarů a doplnila stránku údajem o IČO a spojením na svou banku.

Pokud je knihovna v malém městě, asi adresní údaj k navštívení knihovny postačí. Žijete-li však ve větším městě nebo zavítáte-li do malého města jako cizinec, pak určitě oceníte mapku s vyznačením místa, kde je knihovna. V současné době ji najdete např. na domácí stránce Národní knihovny ČR, Státní technické knihovny v Praze nebo Národní lékařské knihovny. Nápaditá byla knihovna v Mladé Boleslavi, která knihovnu na plánu vyznačila blikajícím písmenem K. Na některých domácích stránkách byla menší a méně přehledná mapka, z níž se dal zobrazit její zvětšený výřez po kliknutí myši (OK Tábor). Českosobudějovická knihovna ukazuje na své stránce letecký snímek Budějovic, umístění knihovny žel není vyznačeno. Strakoničtí knihovníci nakreslili plánek, který počítá s cestou do knihovny autem, a proto jej doplnili dopravními značkami. Některé knihovny naopak předpokládají, že se do jejich knihovny vypravíme veřejným dopravním prostředkem, a proto uvádějí čísla autobusů, či trolejbusů, trasy metra a název zastávky, kde se má vystoupit (SVK Liberec, NK ČR, NLK). Zlínští pro jistotu kromě plánu centra města připojili i plán okresu pro ty, kteří pojedou zdaleka. Nejvíce mapek najdete na domácí stránce pražské městské knihovny. Jsou tu totiž mapky umístění jednotlivých poboček. Snadno je však přehlédnete, objeví se totiž až po kliknutí myši na jménu pobočky.

Skoro každá knihovna na svých domácích stránkách popisuje služby, které čtenářům nabízí v jednotlivých odděleních. Některé zde umísťují text knihovního a výpůjčního řádu, pravidla užívání Internetu či ceník služeb. Ne každá však využije možností, které domácí stránka umožňuje, umístit fotografii knihovny. Ta mnohé o knihovně vypoví bez dlouhého popisování. Snad nejvíce fotografií si můžete prohlédnout na domácích stránkách pražské městské knihovny, Knihovny České akademie věd a SVK v Ústí n.L. Je však třeba počítat s tím, že zobrazování obrázků a fotografií zpomaluje načítání jednotlivých domácích stránek, a proto je výhodné řešení, které použili ústečtí knihovníci: uvést seznam fotografií s jejich velikostí v kB a nechat na uživateli, aby se sám rozhodl, kterou fotografii si nechá zobrazit na monitor.

Pro návštěvníka domácí stránky může být zajímavé dozvědět se více i o tom, jak knihovna vypadala dříve a jaké jsou její plány do budoucna. Druhé kritérium jsem proto nazval Historie, současnost a budoucnost knihovny. Na ohodnocení třemi body stačila menší knihovně fotografie a pár řádků z historie, na větší knihovny jsem byl přísnější. I tak jsem mnohým knihovnám mohl udělit bez problémů maximum pěti bodů. Liberecká a ústecká knihovna totiž uveřejnily výňatky z publikací věnovaných svým dějinám, zajímavé údaje z historie se dočteme na stránkách knihoven Kladna a Tábora (výpůjční řád z r. 1897). Na budoucnost myslí MZK Brno (fotografie plá-

nované budovy) a Liberec (fotografie z pokládání základního kamene nové budovy). Jako perličku lze uvést pohled na knihovnictví v r. 2028 napsané v r. 1927 (MěK Praha).

Třetím kritériem jsem se snažil vyjádřit přínos domácí stránky, pokud je na ni propojení do online katalogu knihovny. Co může být pro uživatele knihovny zápasícího s nedostatkem času příjemnější než se dozvědět na svém počítači doma, ve škole či zaměstnání, zda má knihovna publikaci, kterou potřebuje? Protože již loni jsem hodnotil kvalitu online katalogů (1) a protože tyto testy jsou časově velmi náročné, knihovnám jsem udělil okamžitě pět bodů, pokud měly na domácí stránce odkaz na online katalog. (Otestoval jsem si pouze katalog Městské knihovny v Praze, protože mne zaujal údaj, že katalog je ve zkušebním provozu.) Knihovny, které byly bez odkazu na online katalog, dostaly více než minimum (jeden bod), pokud se snažily absenci online katalogu odstranit aspoň vystavením seznamů nových knih, časopisů, CD či CD-ROM (Mahenova knihovna v Brně získala mé sympatie seznamem CD disků zkomprimovaným v samorozbalovacím archivu, jenž se dal snadno stáhnout na pevný disk počítače a vytisknout v T602 i Wordu, SVK v Plzni seznamem nově získaných knih s ekonomickou tematikou). U SVK v Českých Budějovicích a STK v Praze jsem ocenil, že vedle online katalogu nabízí možnost hledat i v bázi novinek.

Čtvrté kritérium odhalilo ty knihovny, které získaly finanční prostředky na zakoupení webovského serveru, jednorázově vytvořily domácí stránky a tím jejich snažení skončilo. V tomto kritériu jsem si totiž všiml, jak často jsou domácí stránky aktualizovány. Pomocí Netscape Navigatoru jsem sledoval data posledních úprav stránek. Hledal jsem především ty stránky, které byly nazvány Aktuality nebo na nichž byla uvedena otevírací doba. Ta se především v létě mění a na domácích stránkách by neměla chybět. Pokud některé knihovny připravily domácí stránky na začátku roku a uvedly v té době i plánovanou dobu o prázdninách, dostaly ode mne více bodů než knihovny, které ji neuvedly vůbec. Doufejme, že tento údaj později nezměnily a že se návštěvník knihovny neocítl o prázdninách před zavřenými dveřmi knihovny. To se mohlo stát badatelům ze zahraničí, protože domácí stránka Národní knihovny ČR v češtině sice na uzavření knihovny na konci prázdnin upozornila, anglická verze stránek však nikoliv!

Uznávám, že páté kritérium, jež jsem nazval estetičnost domácí stránky, je velice subjektivní. Přiznávám, že se mému oku více líbí střízlivě vytvořené stránky nepřehlácené barvami, obrázky a odkazy. Oceňoval jsem takové stránky, jejichž odkazy byly pojmenovány srozumitelně a na nichž se nedalo zabloudit. V tom směru má co zlepšovat Národní knihovna ČR, protože se na jejích stránkách obsahujících velké množství cenných informací můžete snadno ztratit. Autoři stránek, kteří umějí pracovat s rámečky, však nebyli

ve výhodě, protože jsem našel i velice hezké domácí stránky bez rámečků. U tohoto kritéria jsem nedal méně než tři body a domnívám se, že toto subjektivní kritérium nakonec ani příliš neovlivnilo výsledný průměrný počet bodů.

S existencí šestého kritéria zřejmě nepočítají autoři domácích stránek především menších knihoven. Pokud se totiž rozhodli vystavit své stránky v Internetu, dali možnost všem uživatelům této sítě sítí, aby jejich stránky navštívili a využívali je. Ne všichni uživatelé však umějí česky, a proto je potřeba, aby tyto stránky obsahovaly texty i ve světových jazycích. U menších knihoven jsem uděloval tři body již za přeložení názvu knihovny do angličtiny či němčiny. Knihovny v městech s bohatým cestovním ruchem však musí mít v cizím jazyce celé stránky. Za vzor mohu uvést domácí stránky Parlamentní knihovny, SVK Kladno či MZK Brno, u nichž bylo vidět, že využily rodilých mluvčí nebo si nechaly texty přeložit u překladatelských agentur. Rušivě totiž působí neprofesionální překlad a pravopisné chyby, např. výraz „opening hours“ na domácí stránce Národní knihovny ČR.

Poslední kritérium hodnotilo možnost dostat se z domácích stránek jedné knihovny na domácí stránky knihovny jiné či na domácí stránky s praktickými informacemi, jako jsou jízdní řády, telefonní seznamy, předpovědi počasí apod. Ne na každém počítači, z něhož se uživatel bude do knihovny připojovat, se totiž najde seznam záložek a adresy největších českých, případně zahraničních vyhledávačů. Nemile mne překvapilo, že některé knihovny na toto zapomínají. Přitom není nutné vytvářet nové seznamy odkazů na české knihovny (dostatečně kvalitní je např. českobudějovický) a stačí vytvořit odkaz na knihovnu, jejíž pracovníci seznam odkazů stále doplňují a aktualizují (např. pracovníci SVK Ostrava, knihoven ČVUT nebo Státní technické knihovny v Praze). Ocenil jsem vynalézavost některých autorů domácích stránek. Věřili byste, že na domácí stránce břeclavské knihovny najdete odkaz na výrobce sportovních bot a skateboardů? Šikovné je propojení domácí stránky knihovny se stránkou agentury Na vrcholu, přes níž se dostanete na nejvíce využívané, a tedy i velmi praktické, vzrušivé a zábavné domácí stránky.

Domovské stránky knihoven jsou seřazeny v následující tabulce podle průměrného počtu bodů (Tab. 1). Konečný výsledek mohl ovlivnit nízký počet bodů u některého kritéria, i když za většinu kritérií dostaly domácí stránky pět bodů. Tuto tabulku je tedy nutné brát s rezervou, spíše jen jako snahu hledat pomoci ní inspiraci při tvorbě dalších domácích stránek. Účelem totiž nebylo autory domácích stránek kritizovat, jen je upozornit na to, jak jejich stránky vnímá uživatel. Uživatel, který stránky nevytváří, avšak uvědomuje si, že jejich tvorba má leccos společného s vydáváním časopisu. Aby časopis čtenáři četli (a domácí stránky uživatelé navštěvovali), musí mít estetický vzhled a musí pravidelně přinášet to, co čtenáře zajímá.

Z tabulky vyplývá, že 24 knihovny, tedy více než polovina hodnocených, dosáhly průměrného počtu bodů 3,6 nebo více. Můžeme tedy říci, že kvalita domácích stránek většiny knihoven je na velmi dobré úrovni. Ukazuje se, že výborné domácí stránky mají větší knihovny, které si mohou dovolit mít vlastního „webmastera“.

Snadností přístupu se domácí stránka knihovny stává věcí veřejnou, propaguje knihovnu a její kvalita nepřímou vypovídá o kvalitě knihovny. Knihovně se tedy vyplatí podporovat „webeditora“ v jeho činnosti, pomáhat mu vytvořením redakční rady, pravidelně mu předávat podklady k uveřejnění, upozorňovat ho na zajímavé nápady nebo báze dat na domácích stránkách jiných knihoven.

Při návštěvě domácích stránek 45 knihoven jsem takových nápadů našel velké množství. Kromě těch, které jsem zmínil již výše, bych uvedl myšlenku využít domácí stránku také jako burzu pracovních příležitostí (STK Praha), zdroj informací o činnosti regionální sekce SKIP (SVK Ústí n.L.) nebo jako galerii s vyobrazením starých knih (Národní lékařská knihovna) či vystavit plánek knihovny (Knihovna CERGE) a grafy využívání serveru, jejichž analýza poskytuje podklady k rozhodování (SVK Č. Budějovice).

Z bází mne nejvíce zaujala Výročí roku (Mahenova knihovna), báze údajů o českých knihovnách (Prostějov), adresář knihoven Západočeského kraje (SVK Plzeň), či adresář knihovnických škol (NK ČR). Návštěvník domácích stránek jistě ocení obsahy časopisu Čtenář (SVK Kladno) a plné texty knihovnického časopisu Duha (MZK Brno), Knihovní obzor (SVK Olomouc) a U nás (SVK Hradec Králové). Princip virtuální knihovny (STK Praha) je pak cesta do 21. století.

Ano, virtuální knihovna je velice hezká myšlenka. Na její realizaci se těší především ti, kteří mají nedostatek času na návštěvu skutečné knihovny. Těm, kterým by chyběla nádherná atmosféra knihovny, možnost vstupu do studoven a k regálům, brání svazků knih do rukou a listování v nich, však domácí stránky významně pomohou již nyní. Nezapomeňme, že se z nich před cestou do stále většího počtu knihoven můžeme dozvědět, zda požadovaný dokument je ve fondu, a pokud ano, zda není půjčený. Věřím, že se brzy u nás objeví i grafický program, který umožní vytisknout plánek ukazující, v které části knihovny je dokument uložen. A pak už si jen pomoci stránek můžeme ověřit, zda je knihovna otevřena, a vydat se vnímat její atmosféru. I pro to se vyplatí věnovat takovou péči domácím stránkám.

Literatura:

(1) Brožek, A.: České a moravské knihovny na Internetu. (Pokus o malou analýzu jejich domácích stránek a online katalogů.) Automatizace knihovnických procesů. Praha 1997, s. 28-33.

Tab. 1

Bodové ohodnocení domácích stránek českých a moravských knihoven

Název knihovny	Adresní údaje	Historie a souč.	Online katalogy	Aktuálnost	Estetičnost	Úroveň angličt.	Kvalita odkazů	Průměr bodů
STK Praha	5	5	5	5	5	5	5	5,0
Nár. lék. knih.	5	4	5	5	5	5	5	4,9
MěK Praha	5	5	4	5	4	5	5	4,7
SVK Liberec	5	5	5	4	4	5	5	4,7
SVK Ostrava	5	4	5	5	4	5	5	4,7
Kn. akademie věd	5	5	5	5	5	5	2	4,6
Kn. J. Mahena	5	5	3	5	4	5	5	4,6
SVK Č. Buděj.	5	5	5	5	3	4	5	4,6
SVK Kladno	5	4	5	5	4	5	4	4,6
Národní knih. ČR	5	4	5	4	4	4	5	4,4
Moravská zemská kn.	5	3	5	3	5	5	5	4,4
Parlamentní kn.	5	3	5	5	5	5	3	4,4
OK Svitavy	5	5	5	5	5	1	5	4,4
OK Prachatice	5	5	5	5	4	1	4	4,1
Knihovny ČVUT	5	1	5	3	4	5	5	4,0
OK Havl. Brod	5	5	5	5	4	1	3	4,0
OK Tábor	5	5	5	5	5	1	1	3,9
SVK Hr. Králové	5	4	5	5	4	1	3	3,9
MěK Znojmo	5	5	5	1	3	4	3	3,7

Název knihovny	Adresní údaje	Historie a souč.	Online katalogy	Aktuálnost	Estetičnost	Úroveň angličt.	Kvalita odkazů	Průměr bodů
VŠE-CIKS Praha	4	3	5	5	5	1	3	3,7
MěK Ml. Boleslav	5	3	1	5	5	1	5	3,6
OK Strakonice	5	5	5	3	5	1	1	3,6
SVK Ústí n.L.	5	4	1	5	3	3	4	3,6
Všenorská knih.	5	3	3	3	5	1	5	3,6
Knihovna CERGE	5	3	3	3	4	5	1	3,4
OK Přerov	5	1	5	3	4	1	5	3,4
OK Zlín	5	3	1	5	5	1	4	3,4
SVK Plzeň	5	3	3	5	3	1	4	3,4
Knih. VŠCHT Praha	3	1	5	5	4	1	4	3,3
MěK Třebíč	4	2	5	5	3	1	3	3,3
Knih. E. Macana	5	4	5	3	3	1	1	3,1
Lék. kn. LF UK HK	4	1	5	3	4	2	3	3,1
MěK Český Těšín	5	3	5	3	4	1	1	3,1
MěK Ústí n.O.	3	1	5	5	4	1	3	3,1
OK Karviná	3	3	5	5	4	1	1	3,1
OK Prostějov	3	1	5	3	4	1	5	3,1
SVK Olomouc	5	2	3	3	3	3	2	3,0
MěK Chrudim	2	1	5	1	4	1	4	2,6
MěK Trutnov	1	1	5	1	4	1	5	2,6
MěK Č. Krumlov	3	1	5	1	3	1	1	2,1
MěK Havířov	2	1	5	1	4	1	1	2,1

(nehodnoceny knihovny v Břeclavi, Děčíně, Jičíně a OK Olomouc, stránky ve výstavbě)